

акціонерним товариством на основі трансакційного підходу.

Джерела та література

1. Кудин С.І. Акціонерна власність в умовах ринкової трансформації економіки України: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.01 / С.І. Кудин; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. – Л., 2003. – 22 с.
2. Супрун Н.А. Генеза акціонерного підприємництва в роботах українських економістів другої половини ХІХ - початку ХХ століття: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.01.04 / Н.А. Супрун; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2003. – 19 с.
3. Розинка О. Фондовий ринок: генезис економіко-правових засад / О. Розинка // Банківська справа. – 2006. – №2. – С.73-82.
4. Акционерные и паевые общества в дореволюционной России: история становления, структура, функционирование [Электронный ресурс] // Биржевая площадь. История российских финансов. – Режим доступа: <http://www.finhistory.org/moskva-finansovaya/aktsionernye-i-paevye-obschestva-v-dorevolyutsionnoy-rossii-istoriya-stanovleniya-struktura-funktsioniro.html>
5. Економічна історія України і світу: Підручник / За ред. Б. Д. Лановика. – К.: Вікар, 1999. – 737 с.
6. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник / В.Рокоча, О.Плотніков, В.Новицький та ін. - К.: Таксон, 2001. - 304с.
7. Кудласевич О. Проблеми становлення підприємництва в українській економічній літературі другої половини ХІХ сторіччя // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації. Зб. тез – Ч.2. – Тернопіль: Економічна думка, 2006. – С.400-402.
8. Гайдай Т.В., Кудлак В. М.Х. Бунге як теоретик і практик ринкового реформування вітчизняної фінансової системи у другій половині ХІХ ст. // Банківська справа. – 2006. – № 3. – С.13-26.
9. М.Бунге: сучасний дискурс / В.Д. Базилевич (ред.). – К.: Знання, 2005. – 697с.
10. Тарасов И. Учение об акционерных компаниях: Вып. 1: Основные понятия, история, значение и учреждение акционерных компаний - 1879; Вып. 2: Акционерный капитал, акция, акционер, управление, ликвидация и погашение акций - 1880. В 2-х выпусках 2-е изд., изм. и доп.. Вып. 1-2
11. Туган-Барановський М. І. Основи політичної економії – Л.: Видавничий центр Львівського національного університету ім. Івана Франка, 2003. - 627с.
12. Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. / В. Д. Базилевич (ред.). - 3. вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2006. – 575с. – Ч. 2. – 575с.
13. Петражицкий Л.И. Акционерная компания: Акционерные злоупотребления и роль акционерных компаний в народном хозяйстве: По поводу предстоящей реформы акционерного права: Экономическое исследование. - С.-Петербург: типография Министерства финансов, 1898. - 220 с.
14. Петражицкий Л.И. Акции, биржевая игра и теория экономических кризисов: Об акционерном деле и типических ошибках при оценке шансов неизвестной прибыли. Т. 1 - С.-Пб.: Тип. М. Меркушева, 1911. - 319 с.
15. Вольф В.Ю. Основы учения о товариществах и акционерных обществах. - М.: Изд-во НКФ СССР, 1927. - 168 с.
16. Свердлов Г., Израэлит М. Акционерные общества. Правовые основания деятельности акционерных обществ (с участием и без участия государственного капитала)/ Под ред. проф. В.Ю.Вольфа, И.Я.Цейликмана. – М.: Экономическая жизнь, 1927. – 97 с.

Колодій С.Ю.

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ: ЕФЕКТ РОЗПИЛЕННЯ

Вступ. Місцеві бюджеті є важливою ланкою бюджетної системи держави. Але часто вони розглядаються як щось вторинне по відношенню до державного бюджету України. Саме така думка приходить, якщо проаналізувати інституційні процеси та механізми формування і реалізації бюджетної політики на місцевому рівні.

Бюджетні механізми є інституційною основою організації бюджетного процесу в державі. Чітка регламентація процесу управління бюджетними відносинами безпосередньо впливає на економічну ефективність державних фінансів.

Інституційні обмеження можуть бути формальними та неформальними. Формальні інститути – це нормативно-законодавчі акти, що містять обмеження щодо регулювання соціально-економічних відносин. Важливою умовою є строга відповідність положень усіх нормативно-законодавчих актів. Причому на певний бюджетний рік основою бюджетного законодавства є Бюджетний кодекс України та закон про Державний бюджет України, постанови КМУ, накази Міністерства фінансів України та Державного казначейства України.

Неформальними інститутами є нерегламентовані правила, що склалися в процесі прийняття рішень щодо реалізації бюджетної політики в певних обставинах і в певному історичному періоді. В своїй роботі ми зосередимо увагу на дослідженні інституційних складових процесу формування доходів місцевих бюджетів (як формальних, так і неформальних).

Питання організації регіональних та місцевих фінансів, формування доходів місцевих бюджетів

було висвітлено у працях вітчизняних та закордонних науковців Є. Бушміна, В.Кравченка, О. Кириленко, І. Луніної, Р.Нуреева, С. Слухая, К. Павлюк та інших [1-3].

Але слід зазначити, що дослідження інституційних механізмів формування доходів місцевих бюджетів не проводилися на достатньому науковому рівні, або є неповними.

Метою статті є дослідити інституційні механізми формування доходів місцевих бюджетів. З огляду на поставлену мету було окреслено наступні **завдання**:

- дослідити основні складові доходів місцевих бюджетів;
- проаналізувати інституційні механізми формування доходів місцевих бюджетів;
- на основі економіко-статистичних досліджень показати наявність інституційного ефекту розпилення при формуванні доходів місцевих бюджетів;
- вказати напрямки вдосконалення політики формування доходів місцевих бюджетів.

Результати дослідження.

Доходи місцевих бюджетів напряму залежать від джерел доходів, перелік яких затверджено Бюджетним кодексом України. Зокрема, склад доходів всіх місцевих бюджетів регламентується статтями 64-69 кодексу [4]. Наявні інституційні механізми формування доходів місцевих бюджетів є такими, що останні знаходяться у повній залежності від трансфертів із державного бюджету України. Це наочно ілюструють дані таблиці 1.

Аналіз даних таблиці 1 показує, що існуючі інституційні механізми формування доходів місцевих бюджетів призводять до того, що доля трансфертів у доходах зведених місцевих бюджетів постійно збільшується, а значить зменшується самостійність місцевих органів влади у формуванні доходів відповідних бюджетів¹.

Така тенденція є негативною, порушуючи сучасні європейські норми та традиції формування гнучкої економічно ефективної системи місцевих фінансів. Значна централізація бюджетних ресурсів в Україні має багаторічну історію. Ще в умовах радянської фінансової системи бюджети формувалися по принципу «снизу-вверх», створюючи при цьому так звану «бюджетну матрешку». Створення у 2002 році нових правил формування бюджетних доходів (норм Бюджетного кодексу України) не змінило традицій прийняття владних рішень щодо фінансової централізації. Місцеві бюджети формуються за залишковим принципом, тільки після того, як затверджується державний. При цьому положення закону про державний бюджет напряму регламентують порядок формування місцевих бюджетів.

Таблиця 1. Основні показники державної політики бюджетного вирівнювання в 1999-2006 рр.

Показники	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Доходи зведених місцевих бюджетів, млрд. грн.	16,1	18,7	25,0	28,2	34,3	39,6	53,7	75,9
Трансферти місцевим бюджетам, млрд. грн..	2,9	4,4	7,2	8,8	11,7	16,8	23,4	34,2
Трансферти місцевим бюджетам / доходи місцевих бюджетів, %	18,28	23,42	28,98	31,22	34,19	42,47	43,52	45,00
Трансферти місцевим бюджетам / ВВП, %	2,26	2,57	3,54	3,91	4,39	4,87	5,29	6,28

Джерело: розраховано автором на основі даних Міністерства фінансів України [5-8]

Центральні органи влади та управління постійно забувають, що крім центру є ще регіональні та місцеві влади, що також повинні забезпечувати надання суспільних послуг громадянам України. Причому, згідно з принципом субсидіарності бюджетної системи, розподіл видатків між державним та місцевими бюджетами повинен здійснюватися таким чином, щоб надання суспільних послуг було як можна ближчим до їх споживачів[4]. Але для того щоб надавати суспільні послуги необхідно мати відповідні джерела формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Крім того необхідно складати, розглядати на стверджувати місцеві бюджети до того, як розпочнеться новий бюджетний рік. В останні роки (с 2003 р.) це зробити неможливо, тому що вже стало поганою традицією те, що державний бюджет України приймається незадовго до початку нового року. А згідно зі статтями Бюджетного кодексу України бюджети АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя затверджуються у двохтижневий термін з моменту публікації закону про державний бюджет. Бюджети районів, сіл, селищ, міст стверджуються у двохтижневий термін з моменту прийняття вищестоящих місцевих бюджетів [5]. Тобто місцеві влади не в змозі своєчасно затвердити відповідні бюджети.

У процесі формування доходів місцевих бюджетів шляхом макроекономічної трансформації факторні доходи переходять у податкові надходження. Серед податкових надходжень місцевих бюджетів значна частка припадає на надходження від податку з доходів фізичних осіб. Заробітна плата є основним видом факторних доходів в економіці. Крім того, інституційні особливості формування доходів місцевих бюджетів в Україні є такими, що заробітна плата через механізми оподаткування трансформується в основне джерело податкових надходжень та доходів (за винятком трансфертів) місцевих бюджетів – надходження від податку на доходи фізичних осіб. Це наочно показує рисунок 1.

¹ Більш детальна ця проблема була нами вивчена у попередніх роботах [9, 10].

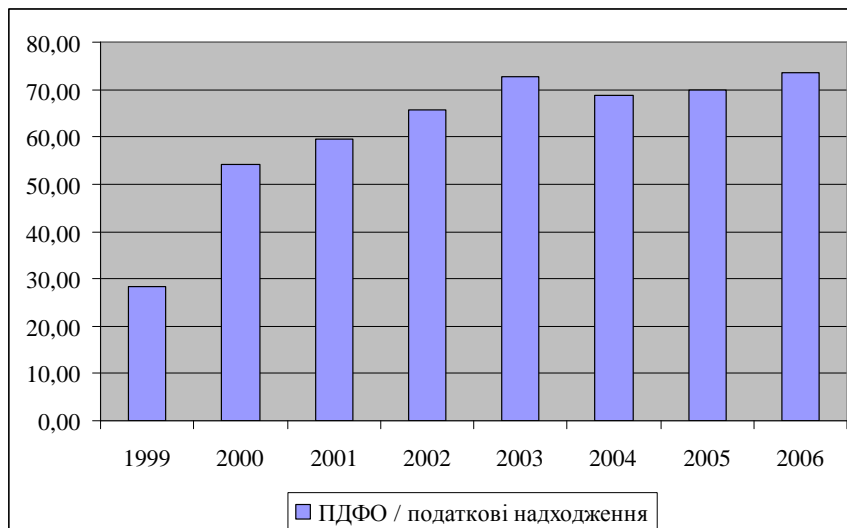

Рис. 1. Податок з доходів фізичних осіб в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів

Якщо найважливішим джерелом формування доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) є надходження від податку з доходів фізичних осіб, то, на наш погляд, є доцільним припущення, що міжрегіональні варіації заробітної плати та доходів місцевих бюджетів повинні бути схожими. Але економіко-статистичний аналіз варіації відповідних показників показує, що міжрегіональна диференціація доходів місцевих бюджетів значно вища за відповідний показник щодо заробітної плати. Це ілюструє рисунок 2.

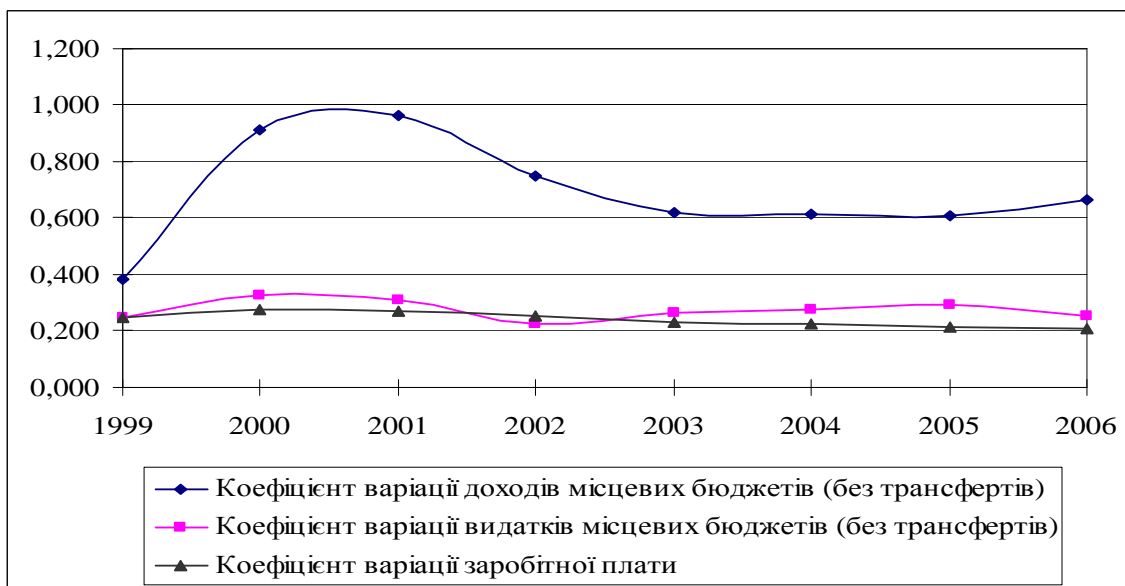

Рис. 2. Коефіцієнти варіації доходів, видатків місцевих бюджетів та заробітної плати в 1999-2006 рр.

Таким чином, можна стверджувати, що в результаті трансформації заробітної плати в доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) значно підвищується міжрегіональна диференціація останніх. Крім того, коефіцієнти варіації заробітної плати та видатків місцевих бюджетів є достатньо близькими один до одного. Тобто, зниження міжрегіональної диференціації доходів місцевих бюджетів на одну особу наявного населення за допомогою міжбюджетних трансфертів призводить до того, що вона є подібною до міжрегіональної диференціації заробітної плати. А значить, в процесі макроекономічної трансформації заробітної плати у доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) виникає ефект розпилення.

Сутність ефекту розпилення полягає в тому, що коефіцієнт варіації доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) є значно вищим за відповідний показник заробітної плати. Тобто, діючи інституційні механізми формування доходів місцевих бюджетів генерують підвищення міжрегіональної диференціації останніх. На наш погляд, це пояснюється наступними основними чинниками:

- 1) основним джерелом формування доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) є надходження від податку з доходів фізичних осіб (в 2001-2006 рр. їх доля складала 55-60 %);
- 2) наявність міжрегіональної трудової міграції, в результаті чого податок з доходів фізичних осіб

поступає в місцеві бюджеті не по місцю фактичного проживання, а по місцю роботи;

3) діючи інституційні особливості обрахунку податку з доходів фізичних осіб зменшують ефективну податкову ставку, якщо дохід, що належить оподаткуванню є меншим за прожитковий мінімум для працездатних осіб, помноженим на коефіцієнт «1,4».

За результатами проведеного дослідження можна зробити такі **висновки та пропозиції**.

1. В останні роки постійно зростає роль міжбюджетних трансфертів у формуванні доходів місцевих бюджетів. Трансферти місцевим бюджетам стали найважливішим джерелом формування місцевих фінансових ресурсів. За період з 1999 по 2006 рік зросла їх частка як у структурі доходів місцевих бюджетів, та і по відношенню до ВВП.

2. Результати проведеного економіко-статистичного аналізу показали, що така трансформація генерує різке підвищення міжрегіональної диференціації доходів зведених місцевих бюджетів (без трансфертів) на душу населення. Коефіцієнти варіації заробітної плати та видатків місцевих бюджетів у 1999-2006 є майже однаковими. Має місце інституційний ефект розпилення при формуванні доходів місцевих бюджетів. Таким чином, значні фінансові ресурси направляються через систему бюджетних трансфертів на боротьбу із наслідками нерівності у розподілі бюджетних ресурсів між регіонами, а не причинами її виникнення.

3. Згідно положенням інституційної економічної теорії значна сума міжбюджетних трансфертів в процесі їх адміністрування викликає транзакційні витрати. Точно прорахувати їх величину неможливо, але якщо вони становлять, наприклад, 0,1% від об'ємів трансфертів, то сума транзакційних витрат в процесі надання дотацій вирівнювання складе в 2009 році 33,5 млн. грн. (33,5 млрд. грн. * 0,1%).

4. З метою усунення ефекту розпилення необхідно змінити склад доходів, що закріплені за місцевими бюджетами. На наш погляд, є доцільним віднести к таким доходам певну частку від податку на прибуток підприємств, які розміщені на території суб'єкту місцевого самоврядування.

Джерела та література

1. Кравченко В.І. Основні проблеми міжбюджетних відносин / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Міжбюджетні відносини центру та регіонів”. – Київ.: ННЦІАЕ, 2004. – 160 с.
2. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин. – Монографія. – К.: Наукова думка, 2006. – 432 с.
3. Слухай С. Макроекономічні аспекти міжбюджетних трансфертів // Банківська справа. – 2002. - № 5 (47). – С. 16-23.
4. Бюджетный кодекс Украины. – Х.: ООО «Одиссей», 2008. – 104 с.
5. Статистичний збірник “Бюджет 2000” / www.minfin.gov.ua.
6. Статистичний збірник “Бюджет 2002” / www.minfin.gov.ua.
7. Статистичний збірник “Бюджет 2004” / www.minfin.gov.ua.
8. Статистичний збірник “Бюджет 2006” / www.minfin.gov.ua.
9. Колодій С.Ю. Дослідження впливу ефекту витиснення податкових надходжень місцевих бюджетів міжбюджетними трансфертами на фіскальну децентралізацію в Україні // Ученые записки ТНУ. – 2007. – 20 (59). - № 2. – С. 32-37.
10. Колодій С.Ю. Чи відбувалася бюджетна децентралізація в Україні? / Колодій С.Ю., Бойко С.К. / Сучасний стан та проблеми інноваційного розвитку держави / Матеріали 12 Міжнародна науково-практична конференція. Луцьк, 6-7 жовтня. – С.147-148.

Рыбинцев В.А.

УДК: 346.54(477):338.433

К ВОПРОСУ О ГОСУДАРСТВЕННОМ РЕГУЛИРОВАНИИ АГРАРНОГО РЫНКА

Актуальность проблемы. В условиях рыночной экономики аграрный рынок перешел в новое качество, требующее перехода от планов производства и реализации продукции, фиксированных цен к свободному рыночному регулированию. Вместе с тем, опыт показал, что рыночное регулирование в чистом виде не обеспечивает гармонизации интересов товаропроизводителей и покупателей сельскохозяйственной продукции, поэтому возникает необходимость в дополнении рыночных отношений государственным регулированием рынка сельскохозяйственной продукции.

Однако, как показала отечественная практика, государственное регулирование рынка не всегда оказывается эффективным вследствие ограниченных ресурсов для влияния на рынок; недостаточной информированности о деятельности сельхозпроизводителей, состоянии внутрирегиональных и межрегиональных аграрных рынков, балансах сельскохозяйственной продукции, экспортно-импортной деятельности; ограниченного контроля над частным аграрным сектором и пр. Поэтому основной задачей государственного регулирования аграрного сектора должна быть целенаправленная политика приоритетных направлений развития сельскохозяйственного рынка. Именно эти обстоятельства вызвали необходимость обоснования государственного регулирования аграрного рынка.

Анализ последних публикаций. Некоторые аспекты государственного регулирования аграрного рынка рассматривали такие ученые как: О.Є. Гудзь, А.В. Сомик [1], Т.В. Калашникова [2], І.Г. Кириленко, В.В. Дем'янчук, Б.В. Андрущенко [3] и др. Регулированию сельскохозяйственного производства в условиях вступления Украины в ВТО посвящены работы В.Я. Амбросова, В.М. Онегиной [4], В.М. Галушко, А.Д. Диброва [5] и др. В то же время развитие аграрного рынка и формирование экономических отношений требуют дальнейшего обоснования его стратегических направлений регулирования.